

RAY CAESAR'IN ESERLERİNE FREUDYEN PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ

• Beyza Tutku EMEN* • Prof. Dr. Elif ŞENEL**

ÖZET

Pek çok sanatçı bir konuyu, mesajı, duygu ve düşüncelerini sanat aracılığıyla izleyiciye iletmek için geçmiş deneyimlerinden ve bilinçaltından yararlanmaktadır. Sanatçının üretim sürecinde bilinç ile birlikte bilinçdışının varlığı, Sigmund Freud'un psikanalitik kuramıyla yakından ilişkili görülmektedir. Ruhsal rahatsızlıklarda uygulanan bir sağıltım yöntemi olan psikanalizde, sanatçının da sanat eseri yoluyla bilinçaltını açığa çıkararak katarsis sağladığı düşünülmektedir. Sanat eserlerinin, sanatçının kişiliği, duygu ve düşünceleriyle birlikte yorumlanabileceğini öne çıkaran Freudyen bakış açısı, sanatçı merkezli yaklaşım biçimi olan anlatımcı kuramın gelişimini de etkilemiştir. Bu bağlamda sanat, psikanaliz, bilinçaltı, yaratıcılık gibi kavramlar arasında örüntüler oluşmuştur. Çocukluğunda yaşadığı travmalara bağlı olarak çoğul kişilik bozukluğu yaşayan ve bilinçaltında gizlediği kişiliğini sanatına yansıtan pop sürrealist sanatçı Ray Caesar'ın eserlerinin, Freud'un çocuk cinselliği adı altında değindiği bazı konularla ilişkili olduğu ve bunların göstergeleri olan kavramlara dair semboller içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla eserlerin analizi psikanalitik bir bakış açısı gerektirmektedir. Freud'un psikanaliz merkezli psikoseksüel gelişim kuramındaki dönemlerde görülen parmak emme gibi bazı cinsel çocuk davranışları ve kişilik bozukluğuna bağlı farklı bir kimliğe bürünme durumu Caesar'ın eserlerinde görülen imgeler arasında yer almıştır. Bu imgeler ve bunlara yüklenen anlam ve kavramlar araştırmanın savını oluştururken, sanatçının bilinçaltını görselleştirdiği bu türden eserlerine Freudyen bir perspektiften bakıldığında, bu bilinçaltı yansımalarının izleyicideki katarsis sürecine yardımcı olma anlamında birtakım yüceltme eylemleri ile biçimlenmiş olduğuna dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ray Caesar, Sigmund Freud, Sanat, Psikanaliz, Psikanalitik kuram.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, beyzatutkuemen@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4919-8364

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, elif.senel@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2449-6341

A FREUDIAN PSYCHOANALYTIC VIEW OF ARTWORKS OF RAY CAESAR

• Beyza Tutku EMEN* • Prof. Dr. Elif ŞENEL**

ABSTRACT

Many artists use their past experiences and subconscious to convey a subject, message, feelings and thoughts to the audience through art. The existence of the unconscious along with the conscious in the artist's production process is closely related to Sigmund Freud's psychoanalytic theory. In psychoanalysis, a treatment method applied in mental disorders, it is thought that the artist provides catharsis by revealing the subconscious through the artworks. The Freudian perspective, which emphasizes that artworks can be interpreted together with the artist's personality, feelings and thoughts, has also affected the development of the descriptive theory, which is an artist-centered approach. In this context, patterns emerged among notions such as art, psychoanalysis, subconscious and creativity. It is seen that the works of the pop surrealist artist Ray Caesar, who experienced dissociative identity disorder due to childhood traumas and reflects his subconsciously hidden personality to his art, are related to some subjects that Freud mentioned under the name of child sexuality and contain symbols for the notions that are their indicators. Therefore, analyzing the artworks requires a psychoanalytic perspective. Some sexual child behaviors such as thumb sucking seen in Freud's psychoanalysis-centered psychosexual development theory and the transformation into a different identity due to personality disorder are among the images seen in Caesar's works. While these images and the meanings and concepts attributed to them form the thesis of the research, when the artist's works of this type, in which he visualizes his subconscious, are viewed from a Freudian perspective, it is noted that this subconscious reflection is shaped by some acts of sublimation in the sense of helping the catharsis process in the audience.

Keywords: Ray Caesar, Sigmund Freud, Art, Psychoanalysis, Psychoanalytic theory.

* Ondokuz Mayıs University, Institute of Postgraduate Education, Department of Painting, beyzatutkuemen@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4919-8364

** Ondokuz Mayıs University, Faculty of Fine Arts, Department of Painting, elif.senel@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2449-6341

1. GİRİŞ

Sanatın kapsamı geçmişten bugüne tartışmalı bir konu olagelmiştir. Tarih boyunca neyin sanat olarak tanımlanabileceği sürekli değişmiş, günümüze kadar sanat devamlı olarak yeni bir oluşuma evrilmiştir. Zaman içerisinde yeni açılımlara, farklı ifade biçimlerine olanak tanıyan ve sürekli güncellenen sanatı anlamak ve yorumlamak için bazı kuram ya da yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur. Bunlar genel olarak sanatçı, yapıt, alımlayıcı ve dış dünya merkezli yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatı anlamaya ve değerlendirmeye felsefi açıdan yaklaşırken sanatçıyı merkeze alan anlatımcı kuram; sanatçının özgün kişiliği ve yaratıcı dehasıyla beslenen, doğal olarak sanatçının sadece duygu ve düşüncelerini değil aynı zamanda bilinçaltı dünyasını da gözler önüne seren ve tamamen öznel bir karaktere sahip ifade biçimi/biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanat tarihine bakıldığında birey olma ve özgürleşme sürecinin sanatçıya sunduğu yeni düşünce biçimlerinin ve yeni rollerin, sanatın özgürleşme yolundaki ilk itici gücü olduğu görülür. Dış dünyanın sınırlılıkları ve sunduklarından özgürleşen sanatçı için, iç dünyasına yönelerek, benlik keşfi ve bilinçaltını fark etmesiyle bireyselleşen ve bir o kadar da izleyiciyle bütünleşen, yeni sanatsal ifade formlarının gelişmesindeki rolü ile sanat tarihine yeni bir yön çizmiştir. Sanatçının benlik kavramı ve iç yaşantı duyumsamalarıyla beslenen duygusal dünyası sanatsal ifadeye dönüşürken beslendiği kanallar tarafından belirlenen farklı açılımlara sahne olmuştur. Varoluşunu keşfeden sanatçının tercihini dışı vurdumdan yana yapması (duygunun anlatımı), rüyalarını ve bilinçaltının gerçek ötesi bir dünya yaratmadaki üstün rolü, yaratımı beslerken gerçeküstü dünyanın kapılarını aralaması (yaratım olarak anlatım) ve sanatçının kendi iç dünyasından yola çıkarak izleyicide de aynı duyguları açığa çıkarma gayesi bir anlamda aktarım çabası (aktarım olarak anlatım), anlatımcı kuramı üç farklı çerçevede açıklamak gerektiği doğurmuştur. Yaratım olarak anlatımda sanatçının bilinçaltı dünyasını keşfetme ve gösterme çabalarını anlamak ve değerlendirmek gerektiğinde Sigmund Freud'un kişiliği irdeleyen psikanaliz kuramından destek almak, bu öznel durumu bilimsel olarak sağlam temellere dayanan bir ilişki içinde açıklamak, izleyici/okuyucu/alımlayıcı açısından daha da besleyici olacaktır. Bu noktada Freud'un psikanalitik kuramıyla kişilik bozukluklarının tedavisinin gelişim sürecinde yaptığı araştırmalar ve değerlendirmelerle (Freud, 2001, s. 93-95, s. 5) anlatımcı kurama katkı sağlamış olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Yetişkinlerin ruhsal sorunlarını genellikle çocuklukta yaşadıkları travmalarla ilişkilendiren Freud, kişilik bozukluklarının da en büyük sebeplerinden birinin çocukluk travmaları olduğunun düşünülmesini sağlamıştır. Çocukluk travmaları ile ilişkili görülen kişilik bozuklukları, sanatçıyı yaratmaya iten önemli sebeplerden biri olmuştur. Pop sürrealist sanatçı Ray Caesar, eserlerinde bu düşüncenin görsel bir dökümünü sunmuştur.

Caesar'ın eserlerinin bilinçaltı içeriği ve ilham kaynakları, bu eserlere yönelik bir okuma yapabilmenin Freud'un bir sağaltım yöntemi olarak gördüğü psikanalizle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Bu araştırmada Freud'un psikanaliz kuramı dâhilinde Ray Caesar'ın yaşamına ve sanatına odaklanılarak sanatçının çocukluğunda yaşadığı travmalarla ilişkili olarak çoğul kişilik bozukluğu teşhisi dikkate alındığında (http 4), eserlerinin okunmasında psikanalitik bir bakış açısının kullanılması amaçlanmıştır. Freud'un psikanaliz savına dayanarak, sanatçının kişiliği, yaşam öyküsü, duygu ve düşüncelerinin, eserlerini doğrusal olarak nasıl şekillendirdiği; çoğul kişilik bozukluğuna bağlı olarak ortaya çıkan karşı cins kimliğinin eserlerinde nasıl gösterildiği; psikoseksüel gelişim sürecinde yaşadığı travmaların sonraki yaşamına ve sanatına nasıl yansıdığı gibi sorulara yanıt aranmıştır. Caesar'ın sanatının, psikanalitik bir yaklaşım üzerinden açıklanmaya çalışıldığı bu araştırma, sanatçının eserlerine dair net ve sağlıklı bir çözümleme yapabilmek adına önemli bulunmuştur. Nitel ve analitik bir özellikte olan araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Türkçe ve İngilizce literatür taranmış, elde edilen veriler incelenip değerlendirmeler yapılmış ve sanatçının bazı eserleri analiz edilerek çalışma tamamlanmıştır. Bu çalışmada bilimsel araştırma etiğine ve akademik kurallara uyulmuştur.

2. PSİKANALİZ VE SANAT

Psikoloji tarihinde önemli bir yeri olan Sigmund Freud, bu alandaki en temel yaklaşımlardan olan psikanalizin temellerini atmıştır. Ondan önce psikologlar yalnızca davranışları gözlemleyip açıklamayla ilgilenirken bilinçdışının kâşifi Freud psikoloji biliminin bilince olan yaklaşımını bilinçdışı süreçlere doğru genişleterek nevroz, psikoz gibi zihinsel bozuklukların tedavi edilmesinde yeni bir yöntem olarak psikanalizi öne sürmüştür. Psikanalitik terapi, serbest çağrışım tekniği ile hastanın bilincinden bilinçdışına ötelenen duygularının geri çağırılarak tedavi edildiği bir süreci kapsamaktadır. Bunun haricinde psikanalizin iki ana temel hedefi daha bulunmaktadır. İlk olarak insan kişiliğinin gelişim sürecine ve nasıl çalıştığına ışık tutmak, ikincisi ise insanların kişisel ve toplumsal ilişkilerini din, sanat gibi bazı konular göz önüne alınarak geniş kapsamlı bir şekilde değerlendirmektir (Snowden, 2017, s. xi-xii).

Freud'a göre insan kişiliği id, ego, süpereo olmak üzere üç savaşıdan oluşmaktadır. İd, zihnin bilinçaltı kısmında yer alan ve haz ilkesiyle hareket eden içgüdüsel cinsel ve saldırgan dürtüleri kapsamakta ve ahlaki ilkelere bağlı çalışan süpereo ile çatışmaktadır. İd doğuştan olmasına karşın, ebeveynlerin çocuklarına karşı yaklaşımları ile süpereo geliştirilebilmektedir. Gerçeklik ilkesine bağlı olan ego ise id ve süpereo arasındaki

savaşta arabulucu olmaya çalışmaktadır. Bu savaş genelde bilinçdışında gerçekleşse de bu üçlü arasında denge sağlanamadığında kişinin davranışlarına da yansımakta ve ruhsal bozukluklar ortaya çıkmaktadır (Aiken, 1996, s. 23).

Freud ruhsal rahatsızlıkların tedavisine yönelik geliştirdiği psikanalizi aynı zamanda bir sağaltım yöntemi olarak da görmektedir. Psikanalitik açıdan bakıldığında sanatçı da tıpkı nevrotik bir kişinin yaptığı gibi bilinçaltındaki duygularını açığa çıkararak tüm yaratıcılığıyla bir çeşit yüceltme ürünü denilebilecek eserlerini üretmektedir. Freud bu durumu Leonardo da Vinci'nin eserleriyle örneklemektedir. Evlilik dışı doğmuş bir çocuk olması ve annesi tarafından öpüle sevile büyütülmesi da Vinci'yi erken bir cinsel olgunluğa sürüklemiş ve sanatçı çocuksal-cinsel bir süreçten geçmiştir. Annesinin cinsel bir etki uyandıran kendinden geçmişçesine gülümsemesi Leonardo'nun tüm sanat hayatına yansımış ve bu gülümsemeye sahip kadınları resmederek gizemli tablolar yaratmıştır (Freud, 2001, s. 93-95). Bu örnek dâhilinde sanat eserlerinin pek çok unsur göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini de anlamak mümkündür.

Tarihsel süreçte pek çok yeniliğe uğrayan sanatın ne olduğu, ne ifade ettiği oldukça tartışmalı bir konudur. Sanat olgusu genel anlamda sanatçı, eser, alımlayıcı ve dış dünya olmak üzere dört unsur üzerine kuruludur. Bu yüzden hızla değişen bir alan olan sanatı değerlendirirken sanatçı merkezli, yapıt merkezli, alımlayıcı merkezli ve dış dünya merkezli yaklaşım öne çıkmaktadır. Kimine göre sanat eserinin dış dünya ile bağıntısı önemliken kimine göre biçimsel özellikleri önemlidir. Bir başka görüş; sanatın gerçekliğinin ve eserin değerinin alımlayıcıda uyandırdığı heyecan ve estetik zevkle doğrudan ilişkili olmasıdır. Kimileri ise sanatçının hislerinin esere ne kadar yansıdığıyla ilgilenip sanat eserini değerlendirirken sanatçıyı ön planda tutmaktadır (Moran, 2002, s. 9-10).

Sanatçı merkezli yaklaşım biçimi olan anlatımcı kurama göre sanatta asıl olan duygulardır. 19. yüzyılda Romantizm akımı sanat eserinin asıl değerinin sanatçının iç dünyasını yansıtması olduğu düşüncesini beraberinde getirmiştir. Bu düşünceye göre eser, dış dünyayı veya gerçekleri olduğu gibi gösteren bir ayna görevini üstlenen yansıtmacılığın aksine, sanatçının ruhuna ve hayal gücüne açılan bir pencere niteliğindeki iç dünyaya tutulan bir aynadır. Bu eserlerde gerçeklik sanatçının hisleriyle yorumlanarak aktarılmakta, yani sanat hislerin dili olarak kullanılmaktadır. Anlatımcı kuramda İtalyan filozof Benedetto Croce ve İngiliz filozof, tarihçi ve arkeolog R.G. Collingwood gibi isimler öne çıkmaktadır. Onlara göre sanatçı, kendi hislerinin bilincine varıp onları anlayan ve ifade eden kişidir. Croce sanatta yansıtma kuramının aksine evrenselden ziyade bireyselliği vurgulamaktadır. Ona göre sanat eseri alımlayıcıyı bilmediği hayatlarla ve derin duygularla buluşturmalıdır (San, 2004, s. 79-81).

Sanatçı merkezli yaklaşımı savunan isimlerden biri de Fransız filozof Eugène Véron'dur. Véron'a göre (1890, s. 130) sanat eserinin değeri sanatçının değeriyle ilintilidir, eserin izleyiciyi cezbetmesi sanatçının yetilerine bağlıdır. Bu bağlamda eser, duygularla harekete geçirilen insan dehasının müdahalelerine dayanmaktadır. Yansıtmacı sanatın aksine dışavurumcu sanat, duyguları, düşünceleri ve hatta karakterleri sanatsal bir biçimde ortaya koymaktadır. Burada amaç insanın kendisidir, duyguların ve bazen de kusurların incelenmesidir; güzellik ikincil konumdadır. Eserde kullanılan çizgi, biçim, renk, ışık ve gölge gibi unsurların düzeni ve karşıtlığı da duygu ve hazların içgüdüsel arayışıdır. Bu yüzden Véron (1890, s. 109) sanatı “duyguların tezahürü” olarak tanımlamaktadır.

Daha önce de bahsedildiği üzere psikanaliz, ruhsal rahatsızlıklar için uygulanan bir sağaltım yöntemi iken sanat da sanatçının bir nevi sağaltım, arınma ya da katarsis sağladığı bir eylem olarak görülebilmektedir. Katarsis, “psikanalizde bilinçdışına itilmiş duyguların yaşanıp deşarj (boşalım) olanağına kavuşturularak hastanın patojen duygulardan ve nevroitik semptomlarından kurtulması” olarak tanımlanmaktadır (Freud, 2000, s. 303). Bu bağlamda sanatçının ruh halinden, duygularından kesitler sunan sanat ve aynı zamanda sanat eserinin değerini sanatçının duygu ve düşünceleriyle ilişkilendiren anlatımcı kuram Sigmund Freud'un psikanaliz yöntemiyle doğrudan ilişkili görülmektedir.

Freud (2001, s. 138) sanat eserlerine baktığımızda büyülendiğimizi ancak bunların neyi temsil ettiğini tam olarak ifade edemediğimizi, bizi bu kadar etkileyenin asıl olarak sanatçının niyeti olduğunu düşünmektedir. Sanatçı eserleriyle niyetini izleyiciye aktarabildiği sürece onu etkilemektedir. Bu yalnızca us ile olamayacak derinlikte, yaratım sürecinde rol oynayan duyguları ve ruh halini de yansıtmasıyla gerçekleşmektedir. Freud'a göre (2001, s. 138) “sanatçının amaç ve duygularının bizi etkileyen bir dışa vurumu” olan eserin anlam ve içeriği, ruhsal çözümlemeye gereksinim duymakta ve bu psikanaliz aracılığıyla mümkün olabilmektedir.

20. yüzyılın ilk yirmi yılında Freud'un “bilincin göreliliği”ni dile getirmesi, modernizmin gerçeklik anlayışına indirilen bir darbe gibi görülmüştür. Freud, gizlenmiş gerçekleri olanca çıplaklığıyla ortaya çıkarma görüşünde olmuş ve aklın kendi kendisini sorgulayabileceğini bile öne sürmüştür. Herkesin kendi gerçeğini kendisine karşın öğrenmek zorunda olduğu görüşünde olan Freud ve onun psikanaliz kuramı, modernizmin kriz başlangıcını oluştururken onun ayrılmaz öğeleri arasına girmiştir (Kahraman, 1995, s. 157). Bu süreçte Freud ve psikanaliz kuramının da etkisiyle sanatta gerçeklik konusunu ele alan sürrealizm akımı ortaya çıkmıştır. Andre Breton; Sigmund Freud'un psikanaliz çalışmalarından oldukça etkilenmiş, akabinde rüyaların ve bilinçaltının sanatta kullanılmasına öncülük etmiştir. Bu bağlamda bilinçaltının sonsuz olanakları, sürrealizm akımında gerçeği aramada etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Dönmez, 2014, s. 49).

Freud, sanatsal yaratım sürecinde bilinçaltının etkisi olduğu, sanatçının bu süreçte bir psikanalist gibi bastırılmış duygu, düşünce ve isteklerini, gizli kalmış imgeleri bilinç yüzeyine çıkardığı görüşünde olmuştur. Gizli olana duyulan ilgi, gerçeğin baskısından kaçma isteği, var olan dünyadan daha güzel bir dünya özlemi sanatçıları rüyalara, hipnoza ve yarı rüyalı süreçlere yönlendirmiştir. Bu bağlamda sürrealistler sınırlandırılmış bilinçten ziyade özgür bilinçaltını savunan sanatçılar olarak tanınmışlardır. İki tezat olgu olan gerçeklik ve rüyanın çözümlendiği mutlak gerçeklik, gerçeküstü (surreality) olarak tanımlanmaktadır. Burada gerçeklik ve rüya girift bir yapıdadır (Dönmez, 2014, s. 61).

“Bireyi çözümlmeyi, derinliklerine ve sırlarına inmeyi amaçlayan bir disiplin olarak özetleyebileceğimiz psikanalitik düşünce, görsel sanatlar alanında 19. yüzyıl sonu 20. yüzyılın başından itibaren sembolistler, dışavurumcular ve yoğun olarak gerçeküstücüler tarafından kullanılmıştır. Görülebilmektedir ki, kuramların dolaşıma girdiği ilk günden itibaren kimi sanat akımları ve sanatçılar psikanaliz ile ilişki içinde olmuş; yapıt üretim sürecinde bu kuramlar sanatçıların başvurduğu, beslendiği ana kaynaklardan biri haline gelmiştir” (Aliçavuşoğlu, 2012, s. 2).

Duygulara bu denli önem verilen sanatın Freud’un psikanalitik kuramıyla ilişkilendirilmesi kaçınılmaz olmuş ve psikanaliz, sanat eserlerinin analizinde rol oynayan yapı taşlarından biri haline gelmiştir.

3. ÇOĞUL KİŞİLİK/DİSOSİYATİF KİMLİK BOZUKLUĞU VE FREUD

İnsanlığın varoluşu ve gelişimi bireylerin eylemlerini anlamak için bir dizi kişilik teorisini beraberinde getirmiştir. Kişilik teorisyenleri genel anlamda insanların düşünce yapıları ve buna bağlı olarak gerçekleştirdikleri eylemlerin bireysel farklılıkları veya benzerlikleriyle ilgilenip bunların sosyal açıdan analizlerini yapmaya çalışmaktadır. Kişilerden beklenen davranışların öngörülebilmesi ve onlara karşı nasıl davranılması gerektiği konusunda fikir sahibi olmak adına kişiliğin değerlendirilmesi oldukça önemli görülmektedir. Kişilik hakkındaki kuramlar, insan kişiliğini, id, ego ve süperego olmak üzere üç savaştının sürekli üstünlük için mücadele ettiği bir tür savaş alanı olarak tanımlayan ve kişiliğin bir dizi psikoseksüel aşamadan geçerek geliştiğini öne süren Freud ile başlayıp ardından ilave olan pek çok görüş ile derinleşmiştir. Amerikalı psikolog Gordon Allport, insan kişiliğini bir kişinin çevreye uyumunu belirleyen özelliklerin dinamik organizasyonundan oluşan bir yapı olarak nitelendirmiştir. İngiliz psikolog R. B. Cattell ise kişiliği hem duygusal hem de bilişsel değişkenlerin bütünü olarak açıklamıştır (Aiken, 1996, s. 17-24). Birey kişiliğini oluşturan yapı taşları arasındaki dengeyi kuramayıp bütünlük sağlayamadığında kişilik bozukluğu olarak tanımlanan bu yeni kavram ile karşılanmaktadır.

Kişilik bozukluğu, ergenlik veya erken yetişkinlik döneminde başlayan, bireyin bulunduğu kültürün beklentilerinden belirgin şekilde saparak davranışlarında bozulmalara yol açan bir içsel deneyim ve davranış modelidir. Kişilik bozukluğu türlerinden biri çoğul kişilik bozukluğu ya da diğer ismiyle dissosiyatif kimlik bozukluğudur ve dört tanı kriteri bulunmaktadır. Bu bozukluğun temel özelliği kişinin iki veya daha çok kimliği bünyesinde barındırması (Kriter A) ve bu kimliklerin davranışları yineleyen bir şekilde kişiyi kontrol altına almasıdır (Kriter B). Bu kişiler basit bir unutkanlıkla açıklanamayacak kadar ciddi derecede önemli kişisel bilgileri hatırlayamamaktadır (Kriter C). Bu kişilik bozukluğu, bir maddenin veya genel bir tıbbi durumun doğrudan fizyolojik etkilerinden kaynaklanmamaktadır (Kriter D) (APA, 1994, s. 484, 629).

Kelime olarak bölünme, kopma gibi anlamlara gelen dissosiyasyon; psikolojik açıdan kişinin zihnindeki duygu, düşünce ve hatıraların geçici olarak kopmasıyla kendini göstermektedir. Bu durumda kişinin iç uyumu, ruhsal bütünlüğü tehlikeye girmektedir (http 1). Kimliğin, hafızanın ve bilincin bazı yönlerini bütünleştiremeyen kişide farklı isimlere, kişisel geçmişlere, imajlara ve kimliklere sahip birçok kişilik ortaya çıkabilmektedir. Kişinin birincil kimliği (asıl kimlik) genellikle pasif, bağımlı, depresif ya da suçlu olabilirken alternatif kimlikleri bu özelliklerle çelişebilmektedir. Koşullara bağlı olarak gelişen bu kimliklerde yaş, cinsiyet, kelime ve bilgi dağarcığı ve duygu durumu açılarından farklılıklar bulunabilmektedir. Alternatif kimliklerin kendi içinde çatıştığı, birbirlerinin bilgilerini eleştirdikleri ya da inkâr ettikleri de görülmektedir. Çoklu kişilik bozukluğu bulunan çocuklarda semptomların, hayali oyun arkadaşlarına veya fantezi oyunlarına atfedilmemesi dikkat edilmesi gereken bir husus olarak öne çıkmaktadır (APA, 1994, s. 484).

Ruhsal bozuklukların birçoğu kişinin deneyimlediği bazı olayların yarattığı stresle başa çıkamadığında oluşan ruhsal travmalara bağlıdır. Özellikle on yaş öncesinden itibaren çocukluk döneminde yaşanan travmalar yetişkinlikte de devam edebilen ruhsal bozukluklara sebebiyet vermektedir. Bu travmalar genellikle ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde yaptığı bilinçsiz davranışlar, şiddet, devamlı eleştirme, cinsel taciz, ihmal etme ve baskıya maruz bırakma gibi olumsuz deneyimlerden kaynaklanmaktadır. Ruhsal bütünlüğü tehdit eden bu davranışlar çocuğun iç dünyasında çelişkiler yaratarak dissosiyatif bozukluk geliştirmektedir. Bu rahatsızlığın en yaygın belirtileri ise öfke patlamaları, şiddet kullanma, bazı yaptıklarını hatırlamama ve buna bağlı olarak yalan söylüyor gibi gözükme, başarıda dengesizlik ve ruh halinde dalgalanmalardır (http 1).

Psikanaliz, çoğul kişilik yaratılması durumunu bir çeşit ego savunma mekanizması olarak görmektedir. Aynı zamanda bir kişilik çözülme tepkisi olan çoğul kişilikte ego, anksiyeteyi yönetme ve kendini savunmak adına iki veya daha çok bağımsız alter kişilik

geliştirmektedir. Bunun temel sebebi ise süper egonun keskin otoritesine karşı çıkma ile ortaya çıkan çatışma ve suçluluk duygusunun yol açtığı anksiyeteye çözüm getirmektir (Geçtan, 1984, s. 50).

Freud, Fransız nörolog Charcot ve Fransız psikolog ve nörolog Janet'in yanında bulunduğu dönemde histeri, dissosiyasyon ve çoklu kişilik bozukluğunu öğrenme fırsatı edinmiştir. Breuer ile yazdığı "Histeri Üzerine Çalışmalar" yapıtındaki vakaların çoğu, çocukluklarında tacize uğramış, dissosiyatif bozukluk yaşayan bireylerden oluşmuştur. Freud 1895'e kadar bu rahatsızlığın, çocukluk dönemindeki tacizlerin yetişkinlikteki sonuçları olduğunu, tedavisinin travmanın gerçekliğine dayandığını düşünmüş ve buna sedüksiyon kuramı adını vermiştir. Ancak bir süre sonra Freud bu kuram üzerine çalışmalarını bırakmıştır. Bazı çevrelerce bu kuramsal dönüşümün, Freud'un, çocuklukta babaları tarafından taciz edildiğini söyleyemeyen hastaların bu ebeveynleri ile tanışıklığından kaynaklandığı düşünülmüştür. Bruer ile birlikte yazdığı yapıtında, Katharina vakasında hastanın eniştesi değil de babası tarafından taciz edildiğinin kitabın 1924 yılındaki baskısına dipnot olarak eklenmiş olması bu ihtimali örneklemektedir (Semiz, 2000, s. 4).

4. PSİKANALİTİK KURAM BAĞLAMINDA ÇOCUK CİNSELLİĞİ

Cinsel dürtülerimizin genellikle yaşamımızın ergenlik döneminde ortaya çıktığına dair yaygın bir inanış bulunmaktadır. Ancak Freud (2020, s. 49-52) bilinenin aksine, yeni doğan çocukların beraberinde cinsel itkilerini de getirdiğini ve cinsel yaşamlarının çoğunlukla üç veya dört yaşında kendini gösterdiğini belirtmiştir. Tıbbi literatürde çocuklarda görülen ereksiyon, mastürbasyon ve cinsel birleşmeye benzer hareketler yalnızca tuhaf, olağan dışı, istisnai vakalar olarak görülmekte ve çocuk cinselliği çoğu eserde de yok sayılmaktadır.

Freud, insanların sosyal varlıklara nasıl dönüştüğünü açıklamak üzere insan kişiliği teorisi girişiminin bir parçası olarak çocuk cinselliği hakkında derinlemesine irdelemeler yaparak nihayetinde bunu psikoseksüel gelişim adı altında birkaç evreye ayırmıştır. Doğuştan libido ile dünyaya gelen bireyin yaşamın belirli dönemlerinde farklı cinsel haz alma yolları geliştirdiği her evre bir öncekini biyolojik olarak takip etmekte ve bunlarla başa çıkma şekilleri kişinin yetişkin kişiliğe erişimini etkilemektedir. Freud'a göre psikoseksüel gelişim; oral dönem (0-1 yaş), anal dönem (1-3 yaş), fallik dönem (3-5 yaş), gizil (latent) dönem (5 yaştan ergenliğe kadar), genital dönem (ergenlik dönemi) olmak üzere beş evreden oluşmaktadır (Snowden, 2017, s. 106-120).

Yeni doğan çocuğun hayatındaki ilk ve en önemli faaliyeti annesinin göğsünü emmesidir.

Oral dönemde erojen bölge ağızdır ve sıcak süt akışının verdiği uyarılma, çocuğun haz duygusunu yaşamasını sağlamaktadır. Bu süreçte erojen bölgenin verdiği haz ile besin alma hazzı birlikte yaşanmakta ve emme aktivitesiyle psikolojik doyum sağlayan bebek rahatlayıp uyumaktadır. Dişlerin çıkmaya başlamasıyla birlikte besini emerek alamayan çocuğun cinsel tatmin isteği besin alma hazzından ayrılmakta ve çocuk emme nesnesi olarak kendi tenini -genelde parmağını- seçmektedir (Freud, 2018a, s. 43).

Çocuğun konuşmaya ve yürümeye başladığı süreci kapsayan anal dönemde erojen bölge anal bölge denilen anüs ve çevresidir. Anal bölgeden gelen uyarılara çocuğun erotik duyarlılık göstermesi, dışkısını o bölgede şiddetli kasılmalar oluşacak şekilde tutup bırakmasından anlaşılmaktadır. Dışkının anüsten geçişi sırasında anüsün muköz zarı üzerinde oluşturduğu baskının, acının yanı sıra haz duygusunu da ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Aynı zamanda dışkıyı bedeninin bir parçası olarak kabul eden çocuk dışkısını; onu yaparak uysallığını, yapmayı reddederek kızgınlığını ifade etmekte ona yardımcı olan, kendine bahşedilen bir hediye olarak görmektedir. Daha sonra bu hediye fikri, çocukların cinsel teorilerine göre yiyerek elde edilen ve bağırsaklar aracılığıyla doğurulan bebek anlamını kazanmaktadır (Freud, 2020, s. 60-61).

Üç yaş itibarıyla çocuklar öğrenme/bilme arzusu ile birlikte kendini araştırmalar içinde bulmaktadır. Bu arzu çocuğun hem üstün gelme ihtiyacından hem de cinsel yaşama olan merakından kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda çocuk çok erken bir dönemde, ciddi derecede cinsel problemlere kapılmış olur (Freud, 2020, s. 67). Fallik dönem olarak adlandırılan bu dönemde çocuklar cinsel organlarına ve cinsel farklılıkları anlamaya yönelmektedirler. Bu dönemde vicdan ve ahlak duygusunun da gelişimiyle birlikte Oedipus kompleksi ve iğdişlik (kastasyon/hadım edilme) kompleksi gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Erkek çocukların annelerine karşı duydukları cinsel arzusunun önünde babalarını bir engel olarak görüp onu ortadan kaldırma ve üstünlük kurma çabası Oedipus kompleksi olarak nitelendirilmektedir (Freud, 2019, s. 18-19). Freud'a (2018b, s. 255, 377-378) göre erkek çocuğunun babayı rakip görmesi gibi kız çocuğunun da anneyi rakip görme problemi Oedipus kompleksi ile ilişkilendirilmelidir. Bu dönemin bir diğer kompleksi olan iğdişlik kompleksi ise karşı cinste de bir penisin bulunduğunu düşünen erkek çocuklarının, zamanla onlardaki vajinayı keşfettiklerinde kendi penislerinin de yok edileceği korkusuna kapılmalarıyla gelişmektedir. Kız çocukları ise penise sahip olmadığı için kendilerini eksik hissedip erkekleri kıskanmakta ve buna bağlı olarak erkek olma isteği geliştirebilmektedirler.

Cinsel dürtülerin durgunluk sürecine girdiği gizil (latent) dönemde çocuklar, öğretmenleri gibi aile dışındaki yetişkinlerle de özdeşleşmeye başlamakta ve cinsiyetine ilişkin toplumsal rollerini de güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Aynı zamanda gizil dönemde

cinsel itkilerden ziyade araştırma ve öğrenme becerilerinin gelişimi ön plandadır. Ancak cinsel itkilerin denetimi sağlanamazsa bu beceriler geliştirilememektedir (Geçtan, 1984, s. 27). Psikoseksüel gelişimin son aşaması olan genital dönemde ise bireyde ergenlikten itibaren cinsel ilgide bir canlanma olmakta ve cinsel dürtü için yeni bir nesne bulunmaktadır. Önceki psikoseksüel gelişim evreleri sağlıklı atlatılmışsa birey artık kendi benliğine daha az odaklanıp aile dışında karşı cinsten biriyle tatmin edici, olgun ilişkiler kurabilir hale gelmektedir. Bu durumda Oedipus kompleksi artık tamamen çözülmekte ve cinsel dürtünün doğal amacı karşı cinsten bir yetişkinle ilişki kurmak olmaktadır. Freud'a göre bireyin sosyal ve duygusal gelişiminin merkezinde yer alması nedeniyle psikoseksüel gelişim evrelerinin her biri ayrı önem taşımaktadır. Ne var ki bu evrelerde cinselliğin bastırılması veya tam tersi abartılması bireyde saplantılı bir hal yaratmasından ötürü nevroz ve sapkınlık vakalarının görülmesine yol açmaktadır (Snowden, 2017, s. 120).

5. RAY CAESAR VE ESERLERİ ÜZERİNE PSİKANALİTİK ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

1958'de Londra'da dünyaya gelen Ray Caesar, 1970'lerde ortaya çıkan ve günümüzde hala popülerliğini koruyan pop sürrealizm akımının önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Akımın, dijital teknikleri ustalıkla kullanan sanatçılarından biri olan Caesar, sanat kariyerinde pek çok teknikle ilgilenmiştir. Uzun yıllar dijital teknikler kullanarak bilgisayar oyunları, modelleme, dijital animasyon ve görsel efektler gibi pek çok farklı alanda çalışan sanatçının en çok etkilendiği alan ise, 1980'den 1997'ye kadar çalıştığı Toronto'daki Hasta Çocuklar Hastanesi'ndeki sanat ve fotoğraf bölümü olmuştur. Sanatçı; çocuk istismarı, cerrahi rekonstrüksiyon, psikoloji ve hayvan araştırmaları üzerine konuların belgelendiği bu bölümde hem büyük üzüntülere hem de büyük mucizelere tanık olduğu yıllar geçirmiştir ([http 2](#)).

Hastanede çalıştığı sürecin ve çocukluk travmalarının etkisi altında sanatını icra eden Caesar'ın eserlerinde sıklıkla gerçeküstü ve esrarengiz pastoral manzaralar, nostaljik deniz kıyıları ve neo-klasik iç mekanlar görülmektedir. Bu mekânlarda tarihi kostümler ve balo elbiseleri giymiş, gizemli davranışlar sergileyen oyuncak bebek benzeri kız çocuğu figürleri (Görsel 1) karşımıza çıkmaktadır ([http 3](#)). Sanatçının temellük olarak da değerlendirilebilecek bu türden resimleri Rokoko dönemi estetiğini modernize eden hikâyelerinde kompozisyon kuruluşu, figür tercihi ve yorumu, resmin geneline sahip olan atmosfer ve aura dikkati çeker. Caesar'ın çoğunlukla cinsel öğeleri vurgulamak adına bilinçli tercih olarak Rokokonun şehvet, aşk, cinsellik, flört ve ilişki, gibi kavramları ön plana çıkartan konuları ve ifade biçimlerini referans aldığı söylemek mümkündür.

Görsel 1 de yer alan eserde sanatçının Watteau'nun, aşk, müzik ve tiyatro gibi konulara değindiği pastoral resimlerinde rol alan figürlere oldukça güçlü referanslar yer almaktadır. Bunun yanı sıra kullandığı gerçeküstü imgeler ve hülyalı ifade biçimi özgün bir ifade dili geliştirmesinde temel unsur olarak görülmektedir. Cesurca göstermeye çalıştığı gizilleri, geçmişten aldığı referanslarla içinde bulunduğu çağın ona sunduğu tüm olanakları (toplumsal, teknolojik, sanatsal, bilimsel vs.) kullanarak beslediği çağdaş pop sürreal eserler üretmektedir. Bu tür çalışmalarında özellikle Antoine Watteau, François Boucher, Salvador Dali ve bazı Hollandalı ressamın etkisi görülmektedir (http 4). Bu bağlamda Caesar'ın geçmiş ile günümüz arasında bir köprü oluşturduğunu, klasik sanatla dijital sanatı kendi stiliyle buluşturduğunu söylemek mümkündür.

Görsel 1. Ray Caesar, "Festival of Light/Işık Festivali", 2018, Dijital resim (http 5).

Hafızasını ve hayatını, sanat eseri üretirken kullandığı bilinç ve bilinçaltı malzemeleri olarak gören Caesar, zihninde yer eden bazı görüntü veya hatıraları bir resim haline getirmenin onu rahatlatan bir yöntem olduğu düşüncesindedir. Bunu tıpkı yedekleme verilerini bir sabit sürücüde depolamak gibi düşünmekte ve bu sayede hatıralarının güvende olmasının getirdiği huzurla hayatına devam etmektedir. Günlük yazarmışçasına resim yaptığını ifade eden sanatçı, unutamadığı ve etkilendiği bazı anılarını veya görüntüleri resimlerine yansıttığını belirtmektedir. Örneğin hastanede çalıştığı süreçte kızgın ütüyle yanmış bir çocuğun fotoğrafıyla karşılaştıktan sonra bu görüntünün etkisinden çıkmakta zorlanan Caesar, zihnini rahatlatacağını ve acısını dindireceğini düşündüğü için bazı resimlerine (Görsel 2) bu görüntüyü yansıttığını söylemiştir (http 6). Caesar'ın

bu söylemleri; sanatçıyı içe dönük ve nevroza yakın olarak nitelendiren Freud'un, sanatın bir tür katarsis yöntemi ve sanat yapıtlarının da bir yüceltme ürünü olduğu düşüncesini doğrular niteliktedir.

Eserlerinde sık sık yara izlerine rastladığımız Caesar, bunu “Her birimiz geçmişimizin bir deposuyuz ve bir şey yaratırken bu geniş hafıza ve duygu deposunu hammadde olarak kullanırız” şeklinde açıklamaktadır (http 6). Sanatçının bu ifadesi, Freud'un yetişkinlerdeki bazı duygusal sorunları genellikle onların çocukluk dönemleriyle ilişkilendirmesine bir örnek olarak görülebilir. Aynı zamanda kişilik gelişiminin de yaşantımızın ilk yıllarında temellendiği dikkate alındığında bu süreçte yaşanan travmaların bireyin yaşantısında sıklıkla süregeldiği bilinmektedir. Caesar'ın *Old Wounds* eseri (Görsel 3), sanatçının çocukluk travmalarının izleri olarak değerlendirilebilecek bir çeşit yüceltme ürünüdür. Karakterin kostümü ve maskesi ile Batman rolünde oyun oynayan bir kız çocuğu olduğunu düşünebileceğimiz eserde, çarpıcı biçimde resmedilen yaralar; sanatçının iç dünyasındaki acılarını somutlaştırmış olabileceği gibi, bir dönem çalıştığı hastanede şahit olduğu hasta çocuklara bir gönderme olarak da görülebilir. Zira eserde cerrahi aletler de dikkat çeken imgeler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda Görsel 2 ve 3'teki kız çocuğu figürlerinde çıplaklık da ön planda olup, bu durum Freud'un çocuk cinselliği kavramını akla getirmektedir.

Görsel 2. Ray Caesar, “Iron Shoes/Ütü Ayakkabılar”, 2011, Dijital resim (http 7).

Görsel 3. Ray Caesar, “Old Wounds/Eski Yaralar”, 2015, Dijital resim (http 8).

Caesar hayatının bir kısmını kendi fantezi dünyasında yaşamış, çocukluk yıllarında çoğul/dissosiyatif kişilik bozukluğu tanısı almış ve yıllarca yoğun bir psikoterapi süreci geçirmiştir. Sanatçı, resimlerinin de çocukluğundan beri kafasında inşa ettiği başka bir dünyanın ya da *parakozmun* yansıması olduğunu belirtmiştir (http 4). Buna bağlı olarak eserlerini, bilinçaltı ile bilinci arasındaki bir köprü olarak nitelendirmiştir (http 9).

Bu bilgiler dikkate alındığında, sanatçının bilinçaltını ve duygusal varoluşunu sorgularken kendini ifade etme aracı olarak sanat yoluyla arzularını ve fantezilerini görünür kıldığı açıktır. Resimlerindeki kahramanların, kendi alter egosunun estetik dille biçim bulmuş imgelere dönüştüğünü söyleyen Caesar, bunu şu sözlerle anlatmıştır:

“Çocukken çalışmalarımındaki figürler gibi hareket ediyor ve giyiniyordum ancak bu kısa süre sonra 1960’larda yaşadığım ailede çok tehlikeli hale geldi. Bebeklerle konuşmam ve onların cevap verebileceği konusunda ısrar etmem babam için sinir bozucuydu. Yıllarca süren terapi, bunun bir tür çoğul kişilik bozukluğu olduğunu ortaya çıkardı ancak bu konuda biraz daha mistik fikirlerim var. Kahramanımın, hayatta kalabilmek için bir ‘parakozmda veya iç dünyada saklamak zorunda kaldığım, bilinçaltımdaki kimliğimin bir parçası olduğu fikrinden memnunum” (http 10).

Caesar’ın bilinçaltındaki benliğini sakladığı ve korunmak için güvenli bulduğu *parakozm* kavramı şöyle tanımlanmaktadır: “Bir çocuk tarafından yaratılan detaylı, uzun süreli hayali bir dünya. Bu dünya insanları, hayvanları veya yabancı yaratıkları içerir” (http 11). Bu hayali dünyayı yaratırken Caesar’ın mizah, tehlike, masumiyet, erotizm, gerçeküstücülük, gerçeklik, sevinç, mutluluk, güzellik, çirkinlik ve melankoli gibi birçok kavramdan beslendiği görülmektedir (http 12). Caesar’ın oyuncak bebeğiyle resmedilen bir kız çocuğunun yer aldığı *Precious* eseri (Görsel 4), sanatçının yarattığı *parakozmda* sakladığı bilinçaltındaki kimliğine bir gönderme olarak görülebilir.

Görsel 4. Ray Caesar, “Precious/Değerli/Sevimli”, 2006, Dijital resim (http 13).

Kimlikte belirsizlik hisleriyle ortaya çıkan çoğul kişilik bozukluğuna bağlı olarak çocukluk döneminde kız çocuğu gibi giyinen Caesar, bunu, zor geçen çocukluğuyla baş etmenin bir yolu olarak görmüştür. Maruz kaldığı çocukluk travmalarına karşı annesinin peruklarını takıp kız kardeşinin çoraplarını ve jartiyelerini giyerek kız çocuğu kimliğine sığınmıştır. Geçmişine dair kişiliğinde şekillenen bu oluşumların, iç dünyasında yarattığı duygu durumlarının dışa vurumu olarak ifadeye dönüşen sanatçının bu çalışmaları birer otoportre niteliğindedir (http 6). Bu noktada Caesar'ın eserlerinin ve sanat kariyerinin oluşumunda gizemli bir kadının varlığının, bir öteki kimliğin hâkimiyetinin ağır bastığı söylenebilir. Caesar'ın kendi varlığının hem bir parçası hem de ondan ayrı olan bir *öteki* olarak gördüğü kimliği belirsiz bu kadın, sanatçının kurgusal eserlerine yön vermiş ve sanatsal gelişiminde kayda değer bir rol oynamıştır (Akt. Cawley, 2016, s. 67). Görsel 5 ve 6'da yer alan eserler, Caesar'ın fantezi dünyasını ve sanatsal yaratım sürecini yönlendiren kimlik geçişlerine gönderme yapan eserler arasında sayılabilir. Erotik bir sahne olarak görülebilecek Görsel 5'te yine Batman maskesiyle (bkz. Görsel 3) karşımıza çıkan kız çocuğu, bu kez kız kardeşinin jartiyelerini giyen Caesar'ın öteki kimliğini açıkça yansıtmaktadır. Görsel 6'da ise upuzun tırnaklarına oje sürerken görülen figürün ahtapota benzer uzuvlara sahip olduğu dikkat çekmekte olup, bu durum Caesar'ın çoğul kişilik bozukluğuna bağlı olarak farklı kimliklere bürünmesinin bir işareti olarak değerlendirilebilir. Eserin arka planı ve figürün teni, saçları ve giysileri oldukça yumuşak tonlarda iken tırnakları ve dudakları aksine kıpkırmızıdır. Caesar'ın eserlerinde bu duruma sıklıkla rastlanırken, sanatçının kırmızı rengi çoğunlukla erotik bir vurgu yapmak amaçlı kullandığı sonucuna varılabilir.

Görsel 5. Ray Caesar, "Sleeping By Day/Gündüz Uykusu", 2004, Dijital resim (http 14).

Görsel 6. Ray Caesar, "Prelude/Önoyun", 2004, Dijital resim (http 15).

Daha önce bahsedildiği üzere dissosiyatif bozukluklarda sık karşılaşılan belirtilerden bazıları da duygu durum dalgalanmaları, öfke patlamalarıdır. Ray Caesar'ın eserlerinde sık sık şiddet unsurlarına yer vermesi onun bu durumunun bir göstergesi olarak görülebilir. *Sweet Slaughter* eseri (Görsel 7), sanatçının şiddet ve saldırganlık içeren çalışmalarından biridir. Eserde gelinlik giymiş ve elinde büyük bir bıçak ile önündeki pastaya saldırmakta olan bir kız çocuğu görülmektedir. Eserde şiddet sahnesi figürün donuk yüz ifadesiyle oldukça durağan bir şekilde yansıtılarak daha da çarpıcı hale getirilmiştir. Aynı zamanda isminden de anlaşıldığı üzere eserde zıt kavramlar bir araya gelmiş; şiddet çocuksu ve sevimli hale getirilmiştir. Tüm bunlar göz önüne alındığında eserin sanatçının bilinçaltı dünyasındaki zıtlıklara ve duygu durum değişikliklerine göndermeler içerdiği anlaşılmaktadır.

Çocuk cinselliği adı altında yaşamın ilk yıllarındaki cinsel gelişim süreçlerini psikanaliz ekseninde geliştirdiği psikoseksüel gelişim kuramıyla inceleyen Freud (2018a, s. 42-49), çocuğun annenin göğsünü emmesiyle başlayan emme zevkinin parmak gibi başka bir emme nesnesine aktarıldığına, bunun da bir rahatlama veya orgazm şeklinde bir reaksiyon getirdiğine değinmiştir. Fallik ve genital dönemlerde ise haz veren bölgelerin cinsel organlar olduğunu, bu süreçte çocuğun, cinsel dürtüleri doyuma ulaştırmak için elle dokunma ya da istemsel kasılmalar gibi eylemlerde bulunduğunu ifade etmiştir.

Ray Caesar'ın Freud'un çocuk cinselliği konusunda vurguladığı bu söylemlere örnek oluşturabilecek pek çok eseri bulunmaktadır. Eserlerinde sıklıkla erotik sahnelere yer veren sanatçının bu eserlerinden biri de *Tainted By The Sea* çalışmasıdır (Görsel 8). Resimde Freud'un çocuk cinselliği kavramıyla incelediği bir çeşit orgazm olarak nitelendirilebilecek reaksiyonları anımsatacak şekilde parmağını emen ve aynı zamanda elini cinsel organına uzatmış olan bir kız çocuğu yer almaktadır.

Görsel 7. Ray Caesar, “Sweet Slaughter/Tatlı Katliam”, 2012, Dijital resim (<http> 16).

Görsel 8. Ray Caesar, “Tainted By The Sea/Deniz Tarafından Lekelenmiş”, 2016, Dijital resim (<http> 17).

Caesar çalışmalarında Maya adlı üç boyutlu modelleme programını kullandığını, bu program üzerinden modeller oluşturup bu modelleri bir küre üzerindeki harita gibi etraflarını saran boyalı ve işlenmiş fotoğraf dokularıyla kapladığını belirtmiştir. Daha sonra her modelin, figürü üç boyutlu ortamlarda pozlamaya ve konumlandırmaya olanak tanıyan görünmez bir iskeletle kurulduğunu, akabinde dijital ışıklar, gerçek bir dünyayı simüle eden gölgeler ve yansımalarla çalışmanın tamamlandığını ifade etmiştir (http 2). Sanatçı, dijital ortamın bilinçaltı ile ilişkisi konusunda ise şunları söylemiştir:

“Daha önce, yarattığım bilinçaltı oyun odam olan bir “Parakozm” yaratmaktan bahsetmiştim. Sanal dünya bunun en yakın ifadesi çünkü birçok yönden bu realitede yer almayan başka bir boyut gibi. Sanal dünya sonsuzdur, boştur ve yaratılmaya hazırdır ve bireyler olarak tıpkı bir hayal gibi kendimizi onun içinde kaybedebiliriz. Dijital dünyamızda başka bir evren yaratmaya başladığımız garip yeni bir çağın zirvesindeyiz” (http 12).

Buna paralel olarak Caesar’ın eserlerinde dijital resimleme tekniğini kullanarak şekillendirdiği pop sürrealizm akımına özgü bir oyunsallığın ön plana çıktığı ve bu durumu kurguya hazır bir oyun olarak gördüğü söylenebilir. Bu türden eserlerin yaratımında önemli bir yeri olan bilinçaltı dünyasının ise çocukluk travmaları ve çoğul kişilik bozukluğu ile ilişkili olarak kimlik geçişleri veya belirsizlikleriyle şekillenen sanatçının üslubu alternatif bir dil geliştirmesinde önemli bir rol oynamıştır.

SONUÇ

Pop sürrealist sanatçı Ray Caesar’ın eserlerini Freudyen psikanalitik bir bakış açısıyla incelemeyi hedefleyen bu çalışmada, öncelikle psikanaliz ve sanat ilişkisi bağlamında sanatçı merkezli yaklaşım biçimi olan anlatımcı kurama değinilmiş ve Freud’un düşüncelerinin bu kuramı oldukça etkilediği görülmüştür. Daha sonra Ray Caesar’ın çocuklukta tanısı konulmuş olan çoğul kişilik bozukluğu konusu üzerinde durulmuş, çocukluk travmalarının kişilik gelişimini ne derecede etkilediği ve dissosiyasyon da denilen kişilikte bölünmelere yol açtığı anlaşılmıştır. Freud’un kişilik gelişiminde özellikle çocukluk dönemini vurgulaması ve bu doğrultuda psikoseksüel gelişim sürecini ele aldığı çocuk cinselliği konusu da çalışmanın bir diğer ayağını oluşturmuştur. Caesar’ın sanat anlayışının gelişiminde rol oynayan bu kavramların tanımlanmasının akabinde ise sanatçının hayatı kısaca anlatılıp, eserleri psikanalitik bir bakış açısıyla analiz edilmiştir.

Tarihsel süreçte insanlar bilinçaltında gizlediklerini bir şekilde dışa vurmak istemiş, iç huzursuzluklarından arınmanın yollarını aramıştır. Bunlardan arınamayan bireylerin ise çoğunlukla ruhsal rahatsızlıklarla karşılaştığı görülmüştür. Freud’un psikanalitik kuramı da bu görüşte olup, psikanaliz yöntemiyle insanları ruhsal problemlerinden arındırmayı hedeflemiştir. Sanatçının yaratım sürecinde bilinçaltını ya da iç yaşantısını dışa

vurması da katarsise benzetilmiştir. Bu bağlamda sanatçının bu süreçte bir nevi sağaltım yaptığı eserler de yüceltme ürünü olarak görülmüştür.

Çocuk cinselliğini anlatan oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemlerde görülen parmak emme, cinsel organa temas etme isteği gibi bazı cinsel çocuk davranışlarının Caesar'ın eserlerinde görülmesi, sanatçının psikoseksüel gelişim dönemlerinde yaşadığı travmaların bir yansıması olduğunu ve onlardan arınma yolu olarak sanata başvurduğunu düşündürmüştür. Eserlerinde erotizm ve şiddete sık sık vurgu yapılması da bu düşünceyi güçlendirmiştir. Caesar, parakozm olarak nitelendirdiği bilinçaltındaki fantezi dünyasını eserlerinde göstererek gerçeğin baskısından kaçıp gerçeküstünün özgürlüğüne sığınmıştır. Sanatçının çoğul kişilik bozukluğuna bağlı olarak bilinçaltında yarattığı ve parakozmunda sakladığı bir diğer kimliği olan kız çocuğunun eserlerinde hayat bulmasının bir çeşit dışavurum ile sanatçıya katarsis sağladığını söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Aiken, L.R. (1996). *Personality assessment: Methods and practices* (2nd ed.). Washington: Hogrefe & Huber Publishers.
- Aliçavuşoğlu, E. (2012). Psikanaliz, Freud ve sanat. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 0 (20) , 1-16. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusty/issue/24949/383068> (Erişim tarihi: 16.02.2021)
- APA (American Psychiatric Association). (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV* (4th ed.). Washington, D.C.
- Cawley, L. (2016). *The Myth of the Non-Christian: Engaging Atheists, Nominal Christians and the Spiritual But Not Religious*. ABD: InterVarsity Press.
- Dönmez, N.I. (2014). *Freud'un düş kuramları ve sürrealistler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Freud, S. (2000). *Yaşamım ve psikanaliz* (6. baskı). (Çev: K. Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (2001). *Sanat ve sanatçılar üzerine* (2. baskı). (Çev: K. Şipal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Freud, S. (2018a). *Bilinçaltı: Cinsellik üzerine üç deneme* (7. baskı). (Çev: B. N. Doğan). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Freud, S. (2018b). *Psikanalize giriş dersleri* (7. baskı). (Çev: S. Budak). İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S. (2019). *Psikanaliz üzerine* (1. baskı). (Çev: E. Çalınır). İstanbul: Olimpos Yayınları.
- Freud, S. (2020). *Cinsellik üzerine* (5. baskı). (Çev: E. Yıldırım). İstanbul: Oda Yayınları.
- Geçtan, E. (1984). *Psikanaliz ve sonrası* (2. baskı). Ankara: Maya Yayınları.
- Kahraman, H.B. (1995). *Sanatsal gerçeklikler, olgular ve öteleleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Moran, B. (2002). *Edebiyat kuramları ve eleştiri* (7. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim* (3. baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Semiz, Ü. B. (2000). *Disosiyatif kimlik bozukluğu üzerine çok yönlü kesitsel bir çalışma*. Uzmanlık Tezi. İstanbul: Gata / Haydarpaşa Eğitim Hastanesi.

Snowden, R. (2017). Freud: The key ideas: From psychoanalysis and sex to dreams, the unconscious and more. London: Teach Yourself.

Véron, E. (1890). L'esthétique (3rd ed.). Paris: C. Reinwald.

İnternet Kaynakları

- http 1. Şar, V. (2014). Travma ve dissosiyasyon nedir?. <https://www.vedatsar.com/travma-ve-dissosiyasyon-nedir/> (Erişim tarihi: 24.02.2021).
- http 2. Caesar, R. (tarihsiz). About. <http://www.raycaesar.com/about.html> (Erişim tarihi: 03.01.2021).
- http 3. James Freeman Gallery. (tarihsiz). Biography/Ray Caesar. <https://www.jamesfreemangallery.com/artist/ray-caesar/> (Erişim tarihi: 03.01.2021).
- http 4. Medium. (2019). Ray Caesar, eclectic interview 62. <https://medium.com/@eclectixp/ray-caesar-eclectic-interview-62-b2ad65f955f1> (Erişim tarihi: 09.01.2021).
- http 5. Görsel 1. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/festivaloflight-30x40web_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 6. Gallagher, E. (2016). Interview | Ray Caesar. <https://schoomagazine.com/interview-ray-caesar/> (Erişim tarihi: 03.01.2021).
- http 7. Görsel 2. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/3660672_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 8. Görsel 3. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/2682249_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 9. Juxtapoz: Art & Culture Magazine. (2012). Ray Caesar: Blessed. <https://www.juxtapoz.com/news/ray-caesar-blessed/> (Erişim tarihi: 03.01.2021).
- http 10. Jupilings. (tarihsiz). Ray Caesar – The artist who embraces gender fluidity. <https://jupilings.com/2018/03/07/ray-caesar-the-artist-who-embraces-gender-fluidity/> (Erişim tarihi: 03.01.2021).
- http 11. Urban Dictionary. (2015). Paracosm. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=paracosm> (Erişim tarihi: 09.01.2021).
- http 12. Kordic, A. (2017). Reflecting the subconscious - Ray Caesar in an exclusive interview. <https://www.widewalls.ch/magazine/ray-caesar-interview> (Erişim

tarihi: 09.01.2021).

- http 13. Görsel 4. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/661471_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 14. Görsel 5. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/4332893_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 15. Görsel 6. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/2824420_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 16. Görsel 7. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/126415_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 17. Görsel 8. http://www.raycaesar.com/uploads/7/2/9/3/72936511/taintedbythesea-em_orig.jpg (Erişim tarihi: 10.01.2021).